

**Резюмета на научните трудове на
на гл. ас. д-р Ренета Михайлова Килева-Стаменова,
представени за участие в конкурс за доцент по
Теория и практика на превода (немски език) 05.04.16**

Публикувани монографии:

1. *Die Übersetzung öffentlicher Urkunden im Sprachenpaar Bulgarisch und Deutsch.* (Преводът на официални документи в двойката езици български и немски) 2011, Sofia: Universitätsverlag „St.-Kliment Ochridski“.

Монографията представлява първи опит за систематично разглеждане и емпирично онагледяване на проблематиката на превода на официални документи в двойката езици немски и български. Необходимостта от такова изследване се налага с оглед на масовото практикуване на превода на документи от една страна и на недостатъчното му теоретично осмисляне и дидактизиране от друга.

Трудът обхваща 234 страници и се състои от 12 глави, библиография и приложения.

След като в глава 1 са представени основните цели и методи на изследването, а в глава 2 е конкретизиран обектът на изследване, в глава 3 следва описание на регламентацията на превода на документи в България и Германия, като се прави изводът, че липсата на институционализиран контрол върху професионалните умения на “заклетите преводачи” в България е предпоставка за дефицити в качеството на преводите на официални документи. Същевременно се констатира, че и в теоретичен план спецификата на превода на официални документи е изследвана непълно и че описанието на преводната стратегия при този тип текстове се нуждае от прецизиране. В глава 4 са изложени текстлингвистичните основи на работата. Представени са и три модела на контрастивната текстология, използвани в работата за ориентираното към превода съпоставително описание както на общите признаци на комуникацията с официални документи в български и немски, така и на конкретни паралелни документи в двата езика. В глава 5 е предложена класификация на най-често превежданите видове официални документи в двойката езици немски и български в зависимост от посоката на превода. Тук е представен и емпиричният корпус на работата, който се състои от паралелни немски и български текстове на официални документи, както и от преводни текстове от преводаческата практика. В следващата глава 6 са систематизирани и коментирани с примери от емпиричния корпус в съпоставителен план основни отличителни извънтекстови и текстови признаци на официалните документи в немски и български. Описани са различни типове асиметрия по отношение на конвенционалността на официалните документи в немски и български на макро- и на микроструктурно равнище и са посочени проблемите, които биха могли да произтекат от тях при превода. За конкретното им решаване обаче е необходима детайлна стратегия за превод на официални документи, каквато доминиращата концепция за “документираш” превод всъщност не предлага. Затова в глава 7 е очертана преводно-теоретичната рамка на работата, като на тази база, както и на базата на вече направеното описание на основните функционални и езикови характеристики на официалните документи в немски и български в глава 8 са обобщени преводните импликации на извънезиковите характеристики на официалните документи и е специфицирана преводната стратегия при тази група текстове. Емпирично е аргументирана тезата, че с оглед на

институционалните цели и информативната функция на превода на документи има основание документиращият превод, в смисъл на дословен превод, който в определени случаи не може да гарантира семантична яснота, терминологична точност и стилистична адекватност, да бъде комбиниран с преводни процедури, които на различни равнища на текста да отчитат конвенциите на паралелния текстов сорт, както и формулативните особености на текстове от текстовата мрежа, с която е свързан съответният официален документ.

В глава 9 въз основа на многобройни примери от емпиричния корпус е представена проблематиката при превода на широк спектър от микротекстови елементи на официалните документи. Обобщени са методически подходи при превода на наименования на институции, функции, документи, на образователни реалии, лични данни, юридически термини, стандартни формулировки, съкращения, невербални елементи. Обърнато е внимание на някои проблематични решения от преводаческата практика по отношение на тези преводни единици, както и на недостатъци при тяхното обхващане в специализирани двуезични речници.

Глави 10 и 11 представляват допълваща емпирична илюстрация на проблематиката на превода на официални документи въз основа на цялостни текстове. Подбрани са два често превежданите вида документи в двойката езици немски и български, *удостоверение за раждане и съдебно решение за развод*. В коментара към примерните преводи на четири прототипни текста е демонстрирана на практика комплексната преводна стратегия, при която са съчетани дословни съответствия, експликативни процедури, адаптиране към формулативните конвенции и към особеностите на административно-деловия регистър на съответния преводен език.

В глава 12 са обобщени резултатите от изследването и неговите приноси.

Публикувани научни статии:

1. *Zur Lösung einiger konzeptueller Probleme eines Wörterbuchs der „falschen Freunde“ des Übersetzers (Bulgarisch-Deutsch)*. In: Simeonova, Ruska (Hg.) *Ansichten. Germanistisches Jahrbuch*. 1994, Sofia: Universitätsverlag „St. Kliment Ochridski“, 109-117.

Публикацията е изготвена съвместно с Емилия Денчева и е посветена на езиковия феномен “неверни приятели на преводача”. Тя представя концепцията на издадения по-късно от съавторките “Речник на неверните приятели на преводача”. В статията е предложена детайлирана класификация на двойки думи в български и немски език, дефинирани като “неверни приятели на преводача”.

2. *Nachrichten in deutschen und bulgarischen Tageszeitungen – ein aktualisierter Textsortenvergleich*. In: *70 Jahre Germanistik in Bulgarien*. 1996, Sofia: Universitätsverlag „St. Kliment Ochridski“, 360-369.

Публикацията е тясно свързва с тематиката на дисертационния труд на авторката на тема “*Textlinguistische und stilistische Aspekte der Übersetzungsäquivalenz (am Beispiel der Übersetzung bulgarischer Zeitungsnachrichten ins Deutsche)*“, в който основен акцент е поставен върху използването на резултатите от анализи на паралелни текстове на български и немски вестникарски новини при формирането на стратегия за превод на този текстов вид в посоката български-немски. В статията е доразвит един разгледан в дисертацията аспект на конвенционалността на вестникарските новини, а

именно възможността за динамика на модела на текстово изграждане под влияние на извънезикови фактори.

3. *Das „Augenspiel“ als Redenspiel – zu einigen Problemen der Übersetzung von Elias Canettis Text ins Bulgarische.* In: Petkov, Pavel; Wiegand, Herbert Ernst (Hg.) *Deutsch und Bulgarisch im Kontrast. Germanistische Linguistik* 149-150. 2000, Hildesheim u.a.: Georg Olms Verlag, 199-209.

В статията са разгледани в съпоставителен план езиковите възможности за изразяване на непряка реч в немски и български език с оглед на еквивалентните им отношения при превод на литературна проза. Като примерен материал е избрана автобиографичната творба на Елиас Канети *Das Augenspiel* и българският ѝ превод от Елисавета Кузманова (*Игра с очи*). Въз основа на езиковите средства за преизказване на чужда реч в немски и български в статията е представена същностната роля на интерпретацията на изходния литературен текст при взимането на адекватни преводни решения по отношение на езикови единици, чиито системни съответствия не са непременно и функционални съответствия в превеждания контекст.

4. *Sprachmischung im Original und das Problem der angemessenen Übersetzungsstrategie.* In: *Sprache–Kommunikation–Verständigung: Deutsch – die Sprache, die uns verbindet. Kongress der Germanisten Südosteuropas 22.-24. Juni 2000.* 2002, Veliko Tarnovo: Universitätsverlag „Hll. Kyrill und Method“, 492-499.

Статията се занимава с един малко разглеждан в теорията на литературния превод проблем – предаването в целевия текст на многоезичност, използвана в оригинала като стилистичен прийом. Представените разсъждения се базират върху изготвения от авторката български превод на романа “Прибой” (*Brandung*) от немския писател Мартин Валзер. Основен извод на статията е, че предаването на многоезичност при литературния превод изисква от преводача интерпретация на нейните естетически функции в конкретния изходен текст, съобразяване с рецептивната ситуация в целевата култура, за да се намери адекватен баланс при маркирането на многоезичността на оригинала в преводния текст.

5. *Der Numerus des Substantivs im interlingualen Transfer (Deutsch und Bulgarisch).* In: Dimova, Ana; Wiegand, Herbert Ernst (Hg.) *Wort und Grammatik: Festschrift für Pavel Petkov anlässlich seiner Emeritierung.* 2003, Hildesheim u.a.: Georg Olms Verlag, 87-95.

Статията е посветена на някои случаи на системна асиметрия при категорията “число на съществителното” в немски и български език и на налагащите се в резултат на тях трансформации при превод между двата езика. Вниманието е насочено към възможностите за образуване на множествено число при няколко лексикално-семантични групи съществителни имена (съществителни с веществено значение, съществителни с отвлечено значение, собствени съществителни имена), които въз основа на значението си както в немски, така и в български обикновено се използват в единствено число. Употребата при тях на множествени форми води до семантични измествания и стилистично нюансиране, като в много случаи е налице несъответствие в български и немски. При междуезиковия трансфер това блокира

субституирането на формата за множествено число и налага трансформации, изискващи съобразяване с по-широкия преводен контекст.

6. *Interkulturelle Aspekte beim Transfer von Werbetexten (Bulgarisch-Deutsch)*. In: Fleischmann, Eberhard; Schmitt, Peter A.; Wotjak, Gerd (Hg.) *Translationskompetenz (Konferenz der LICTRA 2001)*. 2004, Tübingen: Stauffenburg, 391-399.

Статията разглежда интеркултурни аспекти при превода на рекламни текстове в печатните медии, като на критичен анализ са подложени реклами на български продукти, преведени на немски език и публикувани в двуезичния български вестник “Виртшафтсблат” в края на 90-те години. При оценката на преводните резултати са взети предвид няколко основни параметри, съществени за разглежданата конкретна преводна ситуация, – различната фаза на развитие на рекламата и рекламния език в изходната и преводната култура, необходимостта от максимално ясно предаване при превода на рекламното послание чрез функционална адекватност на рекламните аргументи.

7. *Textsortenwissen als Voraussetzung für die Übersetzung in die Fremdsprache (Deutsch)*. In: 30 Jahre Germanistik an der Universität Veliko Tarnovo – Tradition und Reformen. 2005, Veliko Tarnovo: Universitätsverlag "Hil. Kyrill und Method", 245-258.

В публикацията е разгледан въпросът за необходимостта от знания на преводача относно особеностите, приликите и разликите в конвенционализирания модел на изграждане и формулиране на определен текстов вид в изходния и преводния език. Представени са различни упражнения, които при обучението на преводачи в двойката езици немски и български могат да тренират този тип текстова компетентност с оглед на често целесъобразната при превода прагматична адаптация към определени текстови особености в целевия език. Като примерен материал са подбрани два относително силно стандартизирани вида текст – готварската рецепта и вестникарската обява за покупка/продажба/отдаване под наем на недвижим имот.

8. *Interlingualer Vergleich bulgarischer und deutscher Scheidungsurteile und Konsequenzen für die Übersetzung*. В: Сборник от колоквиума по повод 70 годишнината на професор Хилмар Валтер, почетен доктор на ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий”. 2006, Велико Търново: Университетско издателство “Св. Св. Кирил и Методий”, 105-114.

Статията е продължение на изследванията на авторката в областта на контрастивния текстологичен анализ на (специализирани) видове текст в немски и български с оглед на превода в тази двойка езици. Разгледани са в съпоставителен план основни специфично езикови текстови особености на съдебното решение за развод в германската и българската правна система (структура, правна терминология, стандартизирани формулировки) и са представени с примери техники за превода на този вид текст в рамките на документиращата преводна стратегия.

9. *Методически модел за представяне на тематичния комплекс “Европейски съюз” в обучението по превод в магистърската степен*. В: Езиковата политика на Европейския съюз и европейското университетско

пространство. Първи том. 2006, ВеликоТърново: Издателство ПИК, 139-151.

Публикацията запознава накратко с концепцията на Дирекция “Писмени преводи” на Европейската комисия относно Европейска програма за писмен превод (European Master in Translation – ЕМТ) и представя състоянието на обучението по превод в магистърската степен в българските университети. Скицирана е спецификата на курикулумите на съответните програми и дефицитите в тях с оглед на зададените от ЕМТ критерии за обучение на професионални преводачи. На този фон е предложен методически модел за представяне на тематичния комплекс “Европейски съюз” като препоръчителен модул за всяка магистърска програма, която се стреми да покрие стандартите на ЕМТ. Моделът изхожда от необходимостта, придобиването на специализирани знания в тематичната област “Европейски съюз” да се адаптира към специфичните задачи за изграждане на фактическа, езикова и преводаческа компетентност при обучението по превод в съответните специализирани магистърски програми.

10. *Entsprechungsselektion bei Bezeichnungen für Kulturspezifika in einem Wörterbuch der politischen Terminologie (Deutsch-Bulgarisch, Bulgarisch-Deutsch).* In: Jesenšek, Vida; Dimova, Ana; Petkov, Pavel (Hrsg.) Lexikographie und Deutsch als Fremdsprache. 2006, Hildesheim u.a.: Georg Olms Verlag, 101-106.

Статията предлага концепция за решаване на един частичен проблем при подбора на преводни съответствия в подготвяния от авторката “Речник на политическата терминология (немски-български, български-немски)”. Става въпрос за лексикографското представяне на културно специфична политическа лексика (наименования и означения на държавни институции, политически организации, функции и под. в немскоезичните страни и в България). В статията са обобщени принципите на формиране на речниково съответствие при липса на паралелна и паралелно структурирана специализирана лексика в целевия език.

11. *Правните актове на Европейския съюз – текстови особености и проблеми на превода.* В: Килева-Стаменова, Ренета (съст.) Превод и културен трансфер. Сборник в чест на доцент Анна Лилова. 2007, София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 234-243.

Статията е посветена на тема, добила през последните години особена актуалност за теорията и практиката на превода в контекста на приемането на България в Европейския съюз и необходимостта от високо качество на превода на европейското законодателство на български език. В статията са систематизирани основни езикови характеристики на текстовете на европейските правни актове. Въз основа на Договора за приемане на Конституция на Европа са разгледани и типични особености на техния превод. Чрез анализи на пасажи от изходните версии на документа на английски и френски език, както и от варианта му на немски език са открити някои проблематични моменти в българския превод, изготвен от юриста Атанас Семов.

12. *Zweisprachige Rechtswörterbücher als Übersetzungshilfe – Wunsch und Realität (anhand des Sprachenpaares Bulgarisch und Deutsch).* In: Jesenšek,

Vida; Lipavic Oštir, Alja (Hg.) Wörterbuch und Übersetzung (Germanistische Linguistik 195-196). 2008, Hildesheim u.a.: Georg Olms Verlag, 118-131.

В статията се прави критичен анализ на юридическия немско-български/българско-немски речник с автор Христо Дормишев (2000, 2003) в контекста на рамковата тема на сборника, в който е поместена, “Речник и превод”. Като се изхожда от спецификата на юридическата терминология и особеностите на юридическия превод като трансфер между правни системи и култури, са обобщени типовете информация, които преводачът (неюрист) очаква да открие в един двуезичен юридически речник, за да трансферира адекватно изходния текст в съответствие с комуникативната ситуация и конкретния юридически контекст. На този фон речникът на Хр. Дормишев е анализиран по отношение на подбора на лемите в него, на тяхното структуриране и съдържателно оформяне. Предложени са идеи за оптимизиране на “класическия” двуезичен юридически речник, съобразени с нуждите на преводача на юридически текстове.

13. Probleme bei der Übersetzung von Printmedientexten im Sprachenpaar Bulgarisch und Deutsch. In: Kalverkämper, Hartwig; Schippel, Larissa (Hg.) Translation zwischen Text und Welt – Translationswissenschaft als historische Disziplin zwischen Moderne und Zukunft (TransÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens Band 20). 2009, Berlin: Frank&Timme, 437-450.

Статията продължава разглежданата от авторката и в други публикации тема за езика на пресата и особеностите при превода на текстове от печатните медии в двойката езици немски и български. След кратко описание на актуалните преводни ситуации, в които е налице необходимост от междуезиков трансфер на печатни медийни текстове (предимно с информативна и персуазивна функция), са систематизирани основни специфики на техния превод.

14. Die Übersetzung von Personenstandsunterlagen zwischen Verfremdung und Angleichung (am Beispiel des Sprachenpaars Bulgarisch und Deutsch). In: Burneva, Nikolina; Dimova, Ana; Ivanova, Ludmila; Kileva-Stamenova, Reneta (Hg.) Translation. Bulgarisch-deutscher Kulturtransfer. (Germanica Neue Folge Jahrbuch der Germanistik in Bulgarien Band 2007). 2009, Dresden: Thelem, 225-244.

Статията отразява етап от работата на авторката върху проблемите на превода на официални документи в двойката езици немски и български, цялостният резултат от която е представен в монографичния ѝ труд *Die Übersetzung öffentlicher Urkunden im Sprachenpaar Bulgarisch und Deutsch*. Въз основа на съпоставителен текстов анализ на български и немски удостоверения за раждане и на коментар върху два изготвени от авторката примерни превода са демонстрирани възможностите, но и границите на адаптирането към текстовите конвенции на съответния документ в преводния език предвид институционалните цели и информативната функция на превода на официални документи.

Речници:

1. Речник на “неверните приятели” на преводача. 1997, Пловдив: Летера.

Речникът, изготвен в съавторство с Емилия Денчева, е първият по рода си и единствен засега речник, който лексикографски обхваща проблема за “неверните приятели на преводача” (НПП) в посоката български-немски език. Речникът представя над 500 двойки думи, отговарящи на заложената в предговора му дефиниция за НПП. Речникът е полезен справочник както за овладяването на немски език като чужд, така и за преводаческата практика.

Научни статии, приети за печат:

1. *Betrachtungen zu den bulgarischen Übersetzungen von Friedrich Nietzsches “Also sprach Zarathustra”*. В: Денчева, Емилия; Кунчева, Рая (съст.) SUB SPECIE AETERNITATIS. Сборник в памет на Жана Николова-Гълъбова. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”.

Статията е посветена на българските преводи на философската поема на Фридрих Ницше *Also sprach Zarathustra*. Вниманието при съпоставителния анализ на тези преводи с оригинала и помежду им е концентрирано върху един частичен аспект от комплексния в идейно и езиково отношение текст на Ницше – названията, които класифицират и характеризират различни човешки типове и които съдържат голям интерпретативен потенциал, включително заради нестандартната им словообразователна структура (субстантивирани причастия и прилагателни, оказионални сложни и производни съществителни, напр. *der Unvermögende, der Erwachte, der Überheiße, der Hinterweltler, die Glaubens-Wütigen, die Viel-zu-Vielen*). Въз основа на този текстов елемент, който е репрезентативен за афористичния философски стил на “Заратустра”, е направен опит да се реконструират преводните стратегии на четиримата преводачи – Данаил Дечев, Мара Белчева, Николай Райнов (с два превода) и Жана Николова-Гълъбова – като продукт на индивидуалното разбиране на текста, но и като отражение на съответния актуален рецептивен контекст.

2. *Kulturspezifische Informationen in bulgarischen und deutschen öffentlichen Urkunden und Probleme ihrer Übersetzung*. In: Maria Grozeva (Hg.) *Globalisierung – interkulturelle Kommunikation – Sprache*. Bern u.a.: Peter Lang.

Статията разглежда един частичен, но много основен аспект от превода на официални документи в двойката езици немски и български, а именно предаването в целевия текст на културно специфична информация, съдържаща се в означения на институции, длъжности, документи и административно-териториални единици. Систематизирани са преводни техники за семантично точно и прозрачно трансфериране в целевия език на тези характерни елементи от структурата на официалните документи – заместващ превод, описателен превод, превод с допълване на уточняваща информация, използване на узуализирани съответствия.

3. *Stand und Perspektiven des Übersetzungs- und Dolmetschunterrichts als Teil des Germanistikstudiums an der St.-Kliment-Ochridski-Universität Sofia*. В: Сборник от конференцията “Перспективи и шансове на германистиката”, проведена в Шуменския университет “Епископ Константин Преславски” 8.-10.12.2010.

В статията, изготвена в съавторство с Марияна Георгиева, е представена концепцията за обучението по превод в бакалавърската и магистърската степен на специалността Немска филология в СУ “Св. Климент Охридски”. Разгледани са общите дидактически цели и конкретните компетентности, чието постигане е заложено в практическия курс, в професионално ориентирания профил “Превод” и в модула “Превод” на магистърската програма “Език-култура-превод”. Очертани са специфичните методически похвати, прилагани във всяка една от тези три форми на обучение по превод. При анализа на перспективите за по-нататъшната работа е обърнато внимание на все по-комплексните изисквания на българския и международния трудов пазар към професионалните преводачи като езикови експерти и културни посредници, използващи в своята работа съвременни информационни технологии.